

РЕЦЕНЗІЇ

Етнонаціональна стабільність у контексті національної безпеки

Нещодавно видавництво «Ліра» (м. Ужгород 2016 р. 462 с.) опублікувало монографію С.А. Асланова «Етнонаціональна стабільність держави: політико-правовий аналіз», у якій етнополітичну стабільність в Україні позиціоновано у широкому політологічному контексті, тобто як стан, властивість етнополітичної системи (держави), як індикатор етнонаціонального розвитку держави, як політико-правовий інститут, як невід'ємну складову етнополітичної (національної) безпеки держави і, зрештою, як політичну технологію. Отже, у монографії Асланова С.А. вперше здійснено комплексний аналіз етнополітичної стабільності, сформульовано авторське її визначення, досліджено та класифіковано її історичні витoki.

Текст монографії свідчить, що автор фахово досліджує визначену проблематику, викладає матеріал логічно, структуровано, на високому професійному рівні.

Абсолютно очевидно, що проблема забезпечення етнополітичної стабільності посідає дедалі важливіше місце у структурі державної політики країн сучасного світу. Особливо вона актуальна для пострадянських держав, які перебувають у зоні впливу Російської Федерації, що активно використовує такі етнополітичні механізми тиску як захист прав національних меншин, зокрема, мовних прав та права на самовизначення, інформаційний тиск, пропаганду тощо.

Варто погодитися з думкою автора про те, що держави іноді застосовують у зовнішній політиці стосовно країн, у яких мешкають їх співвітчизники, дестабілізаційні аспекти, які нерідко набувають етноконфліктного характеру. Саме про це і свідчить ситуація на Сході України, що загалом актуалізує проблематику, яка висвітлюється у монографії.

У монографічному дослідженні С.А. Асланова опрацьовано не лише солідний масив наукової літератури, а й відстежено безпосередній перебіг подій у сфері етнонаціональних відносин України та інших держав, зокрема автор виявив специфіку забезпечення етнополітичної стабільності в Україні, Молдові, Грузії та Росії. При цьому автор чимало уваги приділив порівняльному аналізу моделей етнополітичної стабільності у цих країнах, пошуку спільних та відмінних рис формування, тенденцій розвитку. У ході порівняльного аналізу С.А. Асланов дійшов важливого висновку: Україні, Грузії та Молдові притаманний динамічний, горизонтальний автономний тип етнополітичної стабільності, характерний для поліетнічних демократичних держав, тоді як Російській Федерації – статичний, вертикальний мобілізаційний тип, характерний для авторитарних держав.

Автор пропонує наступну класифікацію видів етнополітичної стабільності: 1) за динамікою змін в етнополітичній системі та рівнем її відкритості – статичну, динамічну, абсолютну; 2) за ступенем дестабілізації – локальну, регіональну та загальнодержавну; 3) за суб'єктом ініціювання (формування) – мобілізаційну та автономну.

Можна і далі продовжувати наводити не один десяток прикладів, котрі позитивно характеризують монографію. Зупинюсь лише на одному, з мого погляду, найважливішому прикладі, а саме: розкритті етнополітичної стабільності у контексті національної безпеки. Висвітленню цієї проблеми у монографії відведено найбільше уваги. Цілком слушно автор монографії зауважує, що у будь-якому поліетнічному суспільстві етноспільноти не можуть нормально функціонувати і розвиватися без забезпечення їх безпеки. Стабільність є підвалиною, головним і невід'ємним елементом безпеки будь-якої етнополітичної системи. Розбалансований, неефективний інститут безпеки не забезпечуватиме етнополітичної стабільності у державі.

Свідченням цього може бути руйнація інститутів безпеки в Україні за часів президентства В. Януковича, до якої, як відомо, Російська федерація доклала значні зусилля. Автор у ході аналізу намагається з'ясувати, чому Російська Федерація вдалася до механізмів зовнішньої етнополітичної дестабілізації не тільки в Україні, але і в інших пострадянських державах. Асланов С.А. доходить висновку, що інспірування зовнішньої нестабільності слугує основним чинником забезпечення етнополітичної стабільності всередині РФ, яку автор характеризує як статичну стабільність консервації становища та недопущення змін. При цьому Асланов С.А. наголошує, що така модель стабільності гальмує гармонійний розвиток російської держави і громадянського суспільства, яке на даному етапі свого розвитку є слабким і несформованим, а відтак, нездатним протистояти авторитарним діям влади, одноособовому прийняттю рішень, зокрема щодо участі РФ у війнах та конфліктах, що, у свою чергу, негативно позначається на етнополітичному розвитку держави.

Забезпечення ж етнополітичної стабільності у пострадянських державах, на думку автора монографії, прямо пов'язане з політикою дестабілізації, яку проводить Російська Федерація, зокрема у Молдові, Грузії та Україні. Ці держави, хоч і вживають політико-дипломатичних заходів з тим, щоб повернути окуповані РФ території, проте усі розуміють, що до того часу, доки при владі буде перебувати Путін, досягнути позитивного результату буде вкрай важко. Тому уряди цих країн, зокрема Молдови, Грузії та України, будуть використовувати лише можливі у їхньому становищі засоби – забороняти російський контент у ЗМІ, діяльність окремих проросійських політичних партій, сепаратистську символіку і т.ін.

З метою забезпечення громадянської консолідації уряди цих держав основними пріоритетами своєї політики визначають: деокупацію захоплених територій суто мирними засобами, реінтеграцію громадян, що проживають на всій території держави тощо. Автор монографії, аналізуючи проблему етнополітичної стабільності, чільне місце відводить її політико-правовому забезпеченню.

Зокрема, звертає увагу на те, що на відміну від попередніх редакцій нинішня стратегія національної безпеки України більше концентрує увагу на протидії зовнішнім, а не внутрішнім небезпекам та викликам етнополітичної стабільності. Автор монографії переконує читача, що держава нині потребує створення нової та ефективнішої системи забезпечення національної безпеки, яка буде враховувати дестабілізаційну дію етнополітичних чинників, що використовує Російська Федерація у гібридній війні проти України.

Негативний досвід, який накопичений Україною за роки незалежності в етнополітичній сфері, зокрема і те, що в етнополітичному розумінні населення Криму, як і значний масив населення Сходу та Півдня України не став українським, зобов'язує політичний клас України повернутися обличчям до етнополітичних проблем. При цьому автор монографії не абстрагується від очевидного, а саме: коли б Росія не взяла «активну участь» у дестабілізації етнополітичної ситуації як у Криму, так і на Сході України, внутрішня етнополітична нестабільність не трансформувалася б як в окупацію Криму «зеленими чоловічками» з Росії, так і захоплення російськими найманцями значних територій Донецької та Луганської областей України, котрі самі проголосили створення квазідержав (ДНР і ЛНР), ставши джерелом етнополітичної нестабільності в українській державі.

Висновки, які робить С.А. Асланов у монографії, обґрунтовані, підкріплені відповідним фактичним матеріалом та можуть стати методологічним підґрунтям для дослідження етнополітичної та етнополітичної проблематики, основою для подальшого понятійно-категоріального осмислення етнополітичної стабільності та супутніх (інклюзивних) етнополітичних процесів (етнополітичної системи, етнополітичного конфлікту,

етнополітичної дезінтеграції, гібридної війни, сепаратизму).

У цілому, позитивно оцінюючи зміст монографії, слід звернути увагу на необхідність уточнення деяких авторських тверджень, зокрема:

1. Автор стверджує, що реінтеграція тимчасово окупованих територій, зокрема, забезпечення правової та інституційної бази реінтеграції, імплементації політики інтеграції як складової державної етнополітичної політики, дозволить стабілізувати ситуацію в Україні. А як щодо успішного результату цієї політики? Який вона матиме ефект з точки зору забезпечення етнополітичної стабільності? Чи не приведе повернення тимчасово окупованих територій, що тривалий час перебували поза межами правового поля в умовах воєнних дій, до ще більшої етнополітичної дестабілізації в Україні? Адже зараз населення окупованих районів досить скептично (нетолерантно) налаштоване до повернення Донбасу і необхідності відновлення його інфраструктури коштом платників податків, про що свідчать дані соціологічних опитувань.

2. Досліджуючи причини, чинники етнополітичної нестабільності в Україні та пропонуючи шляхи їх усунення, автор уникнув прогнозів щодо того, чи можливе досягнення етнополітичної стабільності в Україні, за яких умов і коли.

Ці та деякі інші помічені недоліки у цілому не применшують наукової цінності монографії та не ставлять під сумнів її високий теоретичний та прикладний характер.

Монографія насправді, як і зазначається в анотації, буде корисною як для науковців, викладачів вузів, так і для студентів, політиків, державних службовців і всіх тих, хто цікавиться проблематикою дослідження етнополітичної стабільності та безпеки держави.

Микола Обушний